

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

КОЛПАЧЕНКО Надія Миколаївна

УДК 658.589:338.43.02

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат технічних наук, професор

Мазнєв Григорій Євгійович,

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, завідувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту;

кандидат економічних наук

Заїка Світлана Олександрівна,

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, директор Навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

Черевко Григорій Владиславович,

Львівський національний аграрний університет, завідувач кафедри економіки;

доктор економічних наук, професор

Мармуль Лариса Олександрівна,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор кафедри публічного управління та гуманітарних дисциплін.

Захист відбудеться «28» грудня 2017 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.832.02 у Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, читальний зал.

Автореферат розісланий «27» листопада 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Гацько А.Ф.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з центральних проблемних питань в забезпеченні ефективності, конкурентоспроможності та стабільності розвитку суб'єктів економічних відносин є дотримання вимог економічної та енергетичної безпеки здійснення їх діяльності. При цьому за сучасних умов функціонування суб'єктів аграрного сектора національної економіки, основними серед яких є аграрні підприємства, саме дотримання енергетичної безпеки процесів та результатів діяльності є джерелом підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємств-товаровиробників та їх продукції. Тенденції зміни цін на ринках світлих нафтопродуктів та інших видів палива, їх суттєвий вплив на рівень витрат, пов'язаних зі створенням сільськогосподарської продукції, а отже формування цінових конкурентних переваг продукції аграрних підприємств, спонукають останні до пошуку можливостей, шляхів та засобів скорочення витрат енергетичних ресурсів, впровадження ресурсощадних технологій, освоєння власних виробництв та використання у технологічних процесах альтернативних видів палива та енергетичних ресурсів. Вказані процеси обумовлюють зрушення в структурі ресурсного потенціалу аграрних підприємств, виділення в його складі біоенергетичного потенціалу. Раціоналізація управління розвитком та мобілізацією останнього вимагає глибокого наукового пророблення.

Різноманітні проблемні питання формування, мобілізації та використання ресурсного потенціалу, його складових, економічної оцінки енергетичної складової потенційних можливостей аграрних підприємств розглянуті в дослідженнях Бондара О.С., Горбатюка Л.М., Гуторова О.І., Дадашева Б.А., Зінченко Н.В., Кісіля М.І., Коденської М.Ю., Орликовського М.О., Лайко Г.П., Мазнева Г.Є., Мазура Н.А., Маренич Т.Г., Мармуль Л.О., Саблука П.Т., Сіренко Н.М., Федун І.Л., Хвесика Ю.М., Чорного Р.В. та багатьох інших. Питання розвитку біоенергетики в аграрному та агропромисловому виробництві, використання підприємствами-товаровиробниками альтернативних видів палива розглядалися в роботах: Гавриша В.І., Голуб Г.А., Гончарук І.В., Калетніка Г.М., Кириленко І.Г., Концеба С.М., Кравчука О.О., Лук'янець С.В., Месель-Веселяка В.Я., Паштецького В.С., Перебийноса В.І., Фаїзова А.В., Черевка Г.В., Шайко О.Г. При цьому існуюча на сьогоднішній день недосконалість існуючих підходів щодо виокремлення біоенергетичного потенціалу підприємств-товаровиробників, організаційно-економічних засад його розвитку в структурі ресурсного та виробничого потенціалу, а також відповідних механізмів управління потребує додаткового теоретично-методичного та прикладного пророблення, що і зумовлює вибір теми дисертаційної роботи, її предметно-об'єктної сфери, мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах плану наукових досліджень Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темами «Організаційно-економічні та технологічні засади підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції в умовах

формування інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0111U005203, 2011-2015 рр.) та «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.). Роль автора у виконанні даних досліджень полягає у розробці організаційно-економічних засад та методичних підходів щодо ідентифікації та розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретично-методичне обґрунтування та практичне опрацювання організаційно-економічних засад розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств.

В ході дослідження були вирішені наступні конкретизовані завдання:

- визначити місце та роль біоенергетичного потенціалу в структурі економічного потенціалу аграрних підприємств;
- ідентифікувати структурні та функціональні характеристики біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств;
- розробити методичні підходи до оцінки біоенергетичного потенціалу та економічної ефективності його використання;
- ідентифікувати структурно-динамічні тенденції використання біопалива у аграрному виробництві в Україні та світі;
- оцінити вплив ступеня мобілізації біоенергетичного потенціалу на економічну ефективність діяльності аграрних підприємств;
- виявити тенденції реалізації енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень аграрними підприємствами;
- визначити організаційні засади стратегічного планування розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств;
- обґрунтувати концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств;
- окреслити процедури ефективної мобілізації компонент біоенергетичного потенціалу.

Об'єктом дослідження є процес формування, мобілізації та розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств.

Предмет дослідження склали теоретичні, методичні, прикладні та практичні аспекти організаційних та економічних процесів, пов'язаних з формуванням, мобілізацією та розвитком біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств.

Методи дослідження. Теоретичну й методологічну основу дослідження становили концепції й наукові гіпотези, представлені в працях класиків економічної науки, а також сучасних учених, з питань формування та мобілізації ресурсного потенціалу аграрних підприємств та їх біоенергетичного потенціалу, як складової останнього, ідентифікації та розвитку організаційно-економічних засад, інструментів та механізмів підвищення ефективності

сільськогосподарського виробництва. Під час виконання дослідження були використані діалектичний та історичний, абстрактно-логічний та монографічний методи при визначенні особливостей, сутності, проявів та принципів формування, мобілізації та розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств.

Економіко-статистичні методи були використані при розрахунках рівнів ефективності функціонування аграрних підприємств. З метою обґрунтування напрямів та шляхів розвитку біоенергетичного потенціалу використовувалися методи порівнянь і співставлень, графічний метод, кореляційний аналіз, моделювання.

Інформаційною базою проведеного дослідження стали законодавчо-нормативні акти з питань розвитку підприємств аграрного та агропромислового виробництва, матеріали Головного управління статистики в Харківській області та Головного управління агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації, а також результати спостережень за діяльністю аграрних підприємств Харківської області, літературні джерела, власні розрахунки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в отриманні нового вирішення науково-практичного завдання обґрунтування організаційно-економічних засад розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. Основними положеннями, які характеризують ступінь наукової новизни та виносяться на захист є наступні:

вперше:

– обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства, в основу якого покладено принципи послідовності дій та поетапності контролю їх результатів з огляду на зміни зовнішнього середовища підприємства в частині динаміки цін на енергетичні ресурси виробництва для підвищення ефективності енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень в операційному менеджменті підприємства;

удосконалено:

– методичний підхід щодо ідентифікації структурних та функціональних характеристик та особливостей біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств на основі комплексного врахування їх товарної спеціалізації, галузевої спрямованості, рівня розвитку ресурсного та виробничого потенціалів, а також оцінки потреб у відновлювальних джерелах енергії, як субститутах традиційних;

– ідентифікацію структурно-динамічних тенденцій використання біопалива у аграрному виробництві шляхом застосування прийомів та результатів мета-аналізу вказаних тенденцій та їх співвіднесення з рівнем розвитку виробничого потенціалу аграрних підприємств;

– методичний підхід до оцінки ступеня мобілізації біоенергетичного потенціалу та його впливу на економічну ефективність діяльності аграрних підприємств на основі поєднання розрахунково-конструктивного методу з

методом аналогій;

набули подальшого розвитку:

– типологія структурних складових виробничого потенціалу аграрного підприємства шляхом обґрунтування віднесення біоенергетичного потенціалу до функціональних потенціалів та його ідентифікації в якості значимої складової ресурсного потенціалу підприємства та визначення його внутрішньої структури на основі виокремлення реалізованого та нереалізованого потенціалів, а також потенціалу розвитку;

– організаційні засади стратегічного планування розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств на основі концептуальної моделі стратегічного управління його формуванням та розвитком, інтегрованої в систему прикладних підходів до здійснення управління потенціалом, до складу яких віднесено системний, функціональний, інтеграційний, ситуаційний, структурний, цільовий, процесний, фрактальний;

– прикладний підхід щодо формалізації процедур ефективної мобілізації компонент біоенергетичного потенціалу на основі типізації стратегічних та тактичних управлінських рішень в сфері управління вказаним потенціалом аграрних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо формування, мобілізації та розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств, впровадження власних виробництв біопалива, заміщення ним традиційних енергетичних ресурсів. Рекомендації характеризуються цінністю для органів управління агропромисловим розвитком, а також в діяльності аграрних підприємств.

Окремі авторські розробки дисертанта використовуються Відділом агропромислового розвитку Коломацької районної державної адміністрації Харківської області (довідка № 41 від 04.08.2017 р.), у діяльності аграрних підприємств Харківської області, а саме ПП «Агрофірма «Коломацька» (довідка № 035 від 10.08.2017 р.), ФГ «ОКА» Дворічанського району (довідка б/н від 19.09.2017 р.), ФГ «Вінниченко О.П.» Дворічанського району Харківської області (довідка б/н від 18.09.2017 р.), а також у навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-701 від 19.09.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням. Положення, результати, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, є особистим здобутком автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2008 р.), «Перспективи економічної науки та практики в умовах світових трансформацій» (Миколаїв, 2009 р.), «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2010 р.), «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2011 р.), «Инновационные пути развития АПК на современном этапе»

(Белгород, 2012 р.), «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2013 р.), «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2015 р.), «Сучасний аграрний менеджмент: теорія, методологія, практика» (Суми, 2017 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 15 наукових праць обсягом 4,67 ум. друк. арк., в тому числі 13 одноосібних, у тому числі 5 статей у фахових наукових виданнях (2,41 ум. друк. арк.), 1 стаття у закордонному виданні (0,51 ум. друк. арк.) та 9 публікації у матеріалах наукових конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладений на 185 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 23 таблиці, 21 рисунок. Список використаних джерел налічує 181 найменування і міститься на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретично-методичні основи формування та розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств**» розглядаються питання ідентифікації біоенергетичного потенціалу в системі функціональних потенціалів аграрного підприємства, структурні та функціональні характеристики біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств, методичні підходи до оцінки біоенергетичного потенціалу та економічної ефективності його використання.

Результати критичного аналізу наукових позицій дослідників економічного, виробничого та ресурсного потенціалу суб'єктів економічних відносин, зокрема, аграрних підприємств, переконливо доводить пріоритетність функціонального підходу щодо вивчення ієрархічної структури економічного потенціалу та типології його складових. В дослідженні застосовано теоретичний підхід, згідно якого ресурсний потенціал є базовою складовою виробничого потенціалу, а виробничий потенціал розглядається в якості основної складової економічного потенціалу підприємства. При цьому в загальному розумінні під потенціалом підприємства слід розглядати сукупність можливостей економічного зростання, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності, розширення масштабів та збільшення обсягів виробництва продукції, освоєння нових ринків збуту та груп споживачів, диверсифікації та диференціації тощо, а також ступінь доступу до засобів використання вказаних можливостей. В свою чергу, кожен з різновидів потенціалу є цілісною, проте, відкритою сукупністю можливостей, об'єднаних подібністю характеристик цільового призначення.

При ідентифікації місця та ролі біоенергетичного потенціалу в системі виробничого та ресурсного потенціалів аграрного підприємства було використано такий підхід до типології складових економічного потенціалу підприємства, який передбачив поділ всіх різновидів його складових на базові та функціональні. В якості критерію віднесення потенціалів до цих категорій

використана властивість трансформації та відношення до ієрархії складових економічного потенціалу підприємства. Відповідно, виробничий та ресурсний потенціали підприємства були розглянуті як базові, адже ресурсний потенціал повною мірою трансформується у виробничий при використанні засобів техніки, технологій та організації виробництва, а інші різновиди потенціалу аграрного підприємства розглянуті в якості функціональних, які мають опосередковане, проте, важливе значення для протікання процесу трансформації базових потенціалів та використання відповідних можливостей. Біоенергетичний потенціал також віднесено до категорії функціональних (рис. 1).

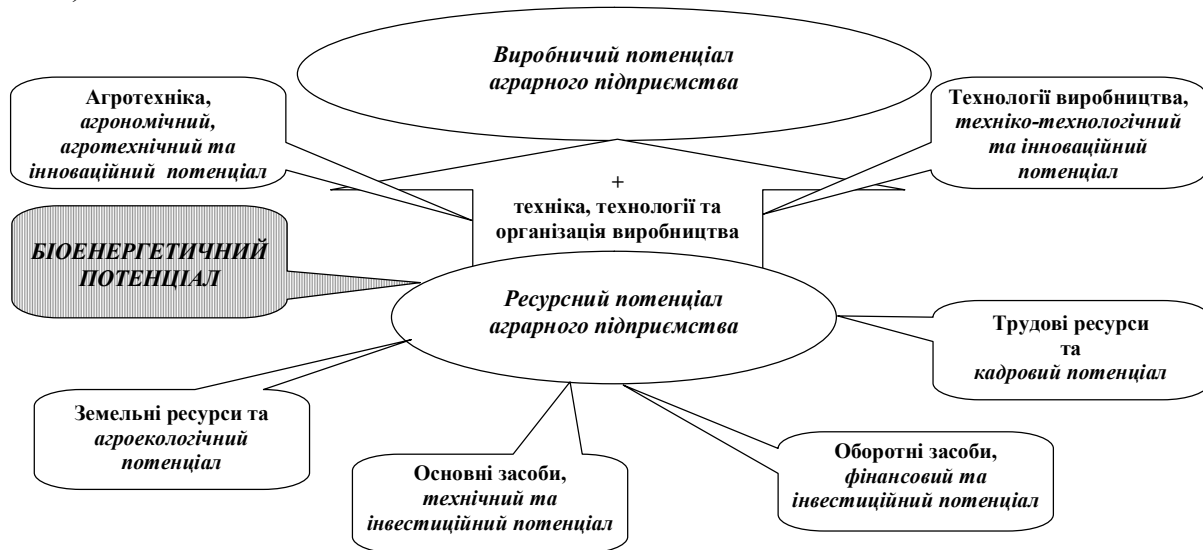

Рис. 1. Місце біоенергетичного потенціалу в структурі базових та функціональних потенціалів аграрного підприємства

Біоенергетичний потенціал аграрного підприємства розглядається нами в якості функціонального потенціалу, який пов'язує своїм ресурсний та виробничий потенціали шляхом формування додаткових можливостей для закладення основ, зокрема, цінних конкурентних переваг продукції на виробничій стадії виробничо-комерційного циклу її створення. Дослідження показали, що дефініцію «біоенергетичний потенціал аграрного підприємства» доцільно розглядати як впорядковану сукупність можливостей підприємства щодо ефективного здійснення основної діяльності на засадах повноцінного відтворення біоенергетичних ресурсів за рахунок функціонування механізму енергетичного обміну в керованих виробничо-технологічних системах підприємства. В контексті подорожчання енергетичних ресурсів значення біоенергетичного потенціалу в структурі ресурсного та виробничого потенціалів аграрного підприємства зростає. Створення власних виробництв біопалива стає джерелом додаткових конкурентних переваг суб'єктів агробізнесу, адже поряд з економією витрат у порівнянні з використанням мінерального палива, збільшує рівень незалежності підприємства від кон'юнктури відповідних ресурсних ринків, а отже позитивно впливає й на його економічну безпеку.

Проведені дослідження дозволили ідентифікувати структурні та

функціональні характеристики біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. Встановлено, що ключовими компонентами біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств є можливості щодо виробництва та використання біопалива, а також використання сировини біологічного походження для живлення систем опалення виробничих приміщень, зокрема, в тваринництві. Успішна мобілізація вказаних можливостей має на меті підвищення рівня енергетичної незалежності аграрних підприємств та зниження рівня витрат на виробництво основної продукції.

Визначено, що основними видами паливних ресурсів біологічного походження є: біоетанол, тобто високооктанова кисневмісна добавка до бензинів, одержана з відновлюваної сільськогосподарської сировини; біодизель, тобто дизельне пальне, виготовлене з відновлювальної біологічної сировини та з використанням інших видів біопалива; біогаз, тобто газове паливо, виготовлене з відновлюваної біологічної сировини та (або) біологічних відходів, яке може бути очищене до якісних показників природного газу і використане в системах обігріву та опалення; біоводень, тобто водень, вироблений з біологічної сировини та (або) біологічних відходів. При цьому основним атрибутом біоенергетичних ресурсів є їх відновлювальний характер, адже сировина для їх виробництва відтворюється в кожному виробничо-комерційному циклі створення продукції аграрного підприємства.

Формалізація функціональних характеристик біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств в дослідженні виконана у спосіб його поділу на реалізований та невикористаний потенціал, а також потенціал розвитку. При цьому було враховано, що існуючий потенціал підприємства використовується не повністю. Це може бути зумовлено нестачею якогось структурного елемента – техніки, персоналу, матеріалів, у результаті чого буде обмежуватись прояв властивостей інших елементів. Реалізований потенціал являє існуючі можливості, які безпосередньо використовуються для досягнення певної мети. Нереалізований потенціал є частиною існуючого потенціалу, який на момент оцінки не використовується, що зумовлено внутрішніми або зовнішніми чинниками й існування якого доцільно лише як тимчасове становище, або як резерв. Потенціал розвитку може проявлятися як здатність забезпечити додатковий прибуток за рахунок підвищення кількісних або якісних характеристик складових (рис. 2). Такий підхід дозволяє системно ідентифікувати можливості та напрями розвитку використання складових біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства та оцінювати перспективи отримання відповідних економічних ефектів.

Дослідження показали, що оцінювання ефективності формування та мобілізації біоенергетичного потенціалу мають носити порівняльний характер та здійснюватися через призму співставлення рівнів витрат при застосуванні традиційних та біологічних видів енергетичних ресурсів. Дослідження показали, що при визначенні економічної ефективності необхідно враховувати збільшення витрачання біопалива у порівнянні з паливними матеріалами мінерального походження, зокрема, при для біодизелю величина такого перевищення сягає від 18% до 20%, а для біоетанолу від 13 до 15 %. Крім того,

важливим є врахування виробничо-технологічних та організаційних особливостей використання біопалива у виробничих цілях.

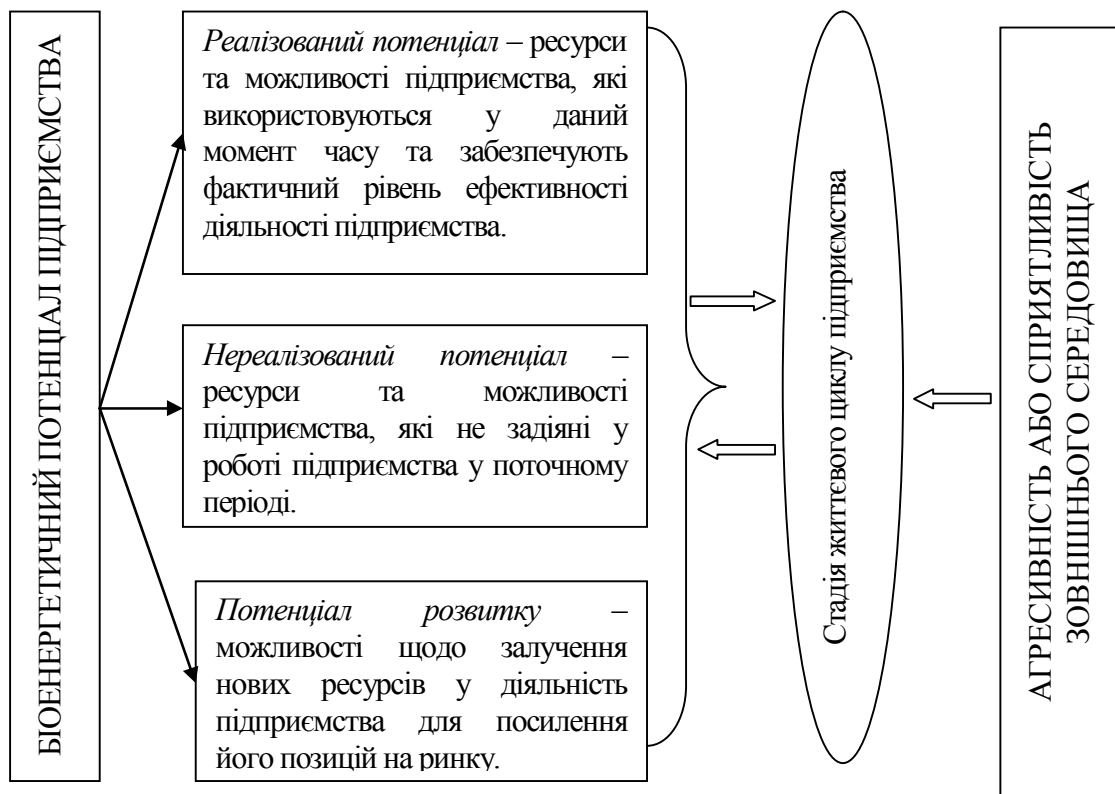

Рис. 2. Структура біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства за рівнем використання

Слід зазначити, що, зокрема, 1 га ріпаку, насіння якого використане на енергетичні потреби, забезпечує такий обсяг виробництва біопалива, якого вистачає на виконання технологічних процесів в рослинництві на площі 5-9 га. Тому в основу запропонованого методичного підходу покладена модельна ситуація, яка передбачає найбільш повне заміщення традиційних видів енергоресурсів біоенергетичними з урахуванням товарної та галузевої спеціалізації аграрних підприємств.

У другому розділі «Тенденції розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств» проаналізовано структурно-динамічні тенденції використання біопалива у вітчизняних та зарубіжних аграрних підприємствах, виконано оцінку впливу ступеня мобілізації біоенергетичного потенціалу на динаміку рівня економічної ефективності аграрних підприємств, визначено тенденції використання енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень аграрними підприємствами.

Основними складовими потенціалу біомаси є сільськогосподарські відходи та енергетичні культури. Серед сільськогосподарських відходів найбільший економічний потенціал мають відходи виробництва соняшника (стебла, кошики, лушпиння), потім йдуть відходи виробництва кукурудзи на зерно (стебла, листя, стрижні початків). Солома зернових культур та солома ріпаку посідають третє та четверте місця, відповідно. Економічний потенціал

енергетичних культур навіть більше, ніж сільськогосподарських відходів. Він включає не тільки біомасу культур як таких, але у випадку ріпаку і кукурудзи перерахований також на обсяг біодизелю та біогазу.

Дослідження показали, що частка біодизелю в світовому обсязі біопалива швидко зростає, у зв'язку з появою нових країн-виробників з Південно-Східної Азії і швидкого збільшення виробництва біодизельного палива (порівняно з біоетанолом) в інших країнах. В ЄС зосереджені три найбільші держави-виробники біодизельного палива – Німеччина, Франція та Італія. Також, Франція і Німеччина є найбільшими споживачами біопалива в серед країн Європейського Союзу. В свою чергу, наразі Україна забезпечена власними енергоресурсами на 10-12%. Потреба українського ринку в пальному оцінюється на рівні 11 млн. т, у тому числі технологічна потреба для сільського господарства – понад 2 млн. т.

В умовах постійного зростання цін та нестабільності на ринку нафтопродуктів вітчизняні аграрні підприємства мають можливості забезпечити себе власним паливом, а також отримати додатковий дохід від продажу чи внутрішньогосподарського використання побічної продукції.

В табл. 1 продемонстровані зміни обсягів виробництва сировини для виготовлення біоетанолу у вітчизняних аграрних підприємствах, які демонструють позитивні тенденції. Аналогічна картина спостерігається і у виробництві продукції сільськогосподарських культур, яка є сировиною для виробництва біодизелю (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка виробництва сировини для виготовлення біоетанолу в аграрних підприємствах України в 1990-2015 рр., тис. т

Сільсько-господарські культури	Роки										Показник 2015 р. до показника 1990 р., %
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Зернові та зернобобові, разом, з них:	51009	33929	24459	38015	39270	56746	46216	63051	63859	60125	117,9
пшениця	30373	16273	10197	18699	16851	22323	15762	21863	24114	26532	87,4
жито	1259	1207	968	1054	464	578	676	633	478	391	31,1
ячмінь	9168	9633	6871	8975	8484	9097	6936	7561	9046	8288	90,4
кукурудза на зерно	4736	3391	3848	7166	11953	22837	20961	30949	28496	23327	492,6
Цукрові буряки (фабричні)	44264	29650	13198	15467	13749	18740	18438	10789	15734	10330	23,3
Картопля	16732	14729	19838	19462	18704	24247	23250	21851	23693	20839	124,6

Дослідження показали, що експортуючи ріпак, а не переробляючи його, українські товаровиробники сприяють створенню робочих місць в інших країнах, втрачають можливості як для виробництва власного біопалива, так і ріпаковий шрот, який є цінною сировиною виробництва комбінованих кормів

для тваринництва. На основі статистичних даних про споживання дизельного палива в сільському господарстві та валового збору ріпаку нами здійснено оцінку можливостей заміни дизельного палива на дизельне біопаливо при переробці всього урожаю ріпаку в дизельне біопаливо, шляхом розрахунку частки дизельного палива, яка може бути замінена на дизельне біопаливо при переробці всього урожаю ріпаку.

Таблиця 2

Динаміка виробництва сировини для виготовлення біодизеля в аграрних підприємствах України в 1990-2015 рр., тис. т

Сільсько-господарські культури	Роки										Показник 2015 р. до показника 1990 р., %
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Олійні культури, разом	2814	2928	3664	5678	10033	12453	12074	16066	16334	16961	602,7
соняшник	2570	2859	3457	4706	6771	8670	8387	10941	10133	11181	435,1
Соя	99	22	64	612	1680	2264	2410	2740	3881	3930	3969,7
Ріпак	130	39	131	284	1469	1437	1204	2335	2198	1737	1336,2

Найбільші обсяги споживання дизельного палива в сільському господарстві за досліджуваний період спостерігались в 2000, 2001, 2002 роках, найменші – в 2006, 2007, 2010 роках, в 2011 році спостерігається тенденція збільшення використання дизельного палива порівняно з 2010 роком з 1201,4 тис. т. до 1349,7 тис. т. Приблизно ж на цьому рівні споживання дизельного палива і залишається. Зростання валового збору ріпаку спостерігається з 2004 року, а в 2009 році відмічається спад виробництва. Обсяг виробництва дизельного біопалива при переробці всього урожаю ріпаку мав бути найбільшим за досліджуваний період у 2008 році – 900,6 тис. т. дизельного біопалива, у 2009 – 587,3 тис. т, у 2010 році – 460,8 тис. т, у 2011 році – 450,6 тис. т, у 2013 році – 737,3 тис. т., найменшим – в 2003 році – 15,8 тис. т. та 2002 – 19,1 тис. т. Частка дизельного палива, яка може бути замінена на дизельне біопаливо при переробці всього урожаю ріпаку, найбільша у 2008 році – 64,7 %, у 2009 – 41,5 %, у 2010 – 33,9 %, у 2011 році – 29,6 %. У 2013 році, завдяки зростанню виробництва ріпаку, частка дизельного палива, яка може бути замінена на дизельне біопаливо при переробці всього урожаю ріпаку становила 47,9 %. Водночас виробництво і використання біодизельного біопалива, згідно прогнозів, у 2020 році не перевищить 100 тис. т. на рік.

Аграрні підприємства можуть виробляти дизельне біопаливо після збору врожаю олійних культур, тобто восени. В осінньо-зимовий період дизельне паливо у сільськогосподарському виробництві використовується обмежено і тільки в тваринництві. Вироблене дизельне біопаливо зберігається на складах для нафтопродуктів до настання весняних польових робіт. При зберіганні в закритих ємностях дизельне біопаливо не втрачає своїх властивостей упродовж року, на відміну від ріпакового зерна та олії. Ціни на дизельне пальне мінерального походження постійно зростають, а особливо з настанням весни,

проте собівартість виробленого біопалива в попередньому році залишається незмінною, що є одним з резервів економії витрат в сільському господарстві.

У третьому розділі «**Управління розвитком та підвищенням ефективності мобілізації біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств**» обґрунтовано засоби та інструменти планування стратегій розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств, архітектуру організаційно-економічного механізму управління його розвитком, ідентифіковано процедури ефективної мобілізації компонент біоенергетичного потенціалу.

Біоенергетичний потенціал аграрного підприємства розглянуто в дослідженні також в якості об'єкта управління, адже реалізація організаційно-економічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на мобілізацію його складових, передбачає прийняття відповідних управлінських рішень стратегічного, тактичного та оперативного характеру. При цьому ключовою стадією управлінського впливу стосовно розвитку біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства залишається розробка та реалізація відповідних стратегій. В дослідженні запропоновано концептуальну модель стратегічного управління біоенергетичним потенціалом аграрного підприємства (рис. 3).

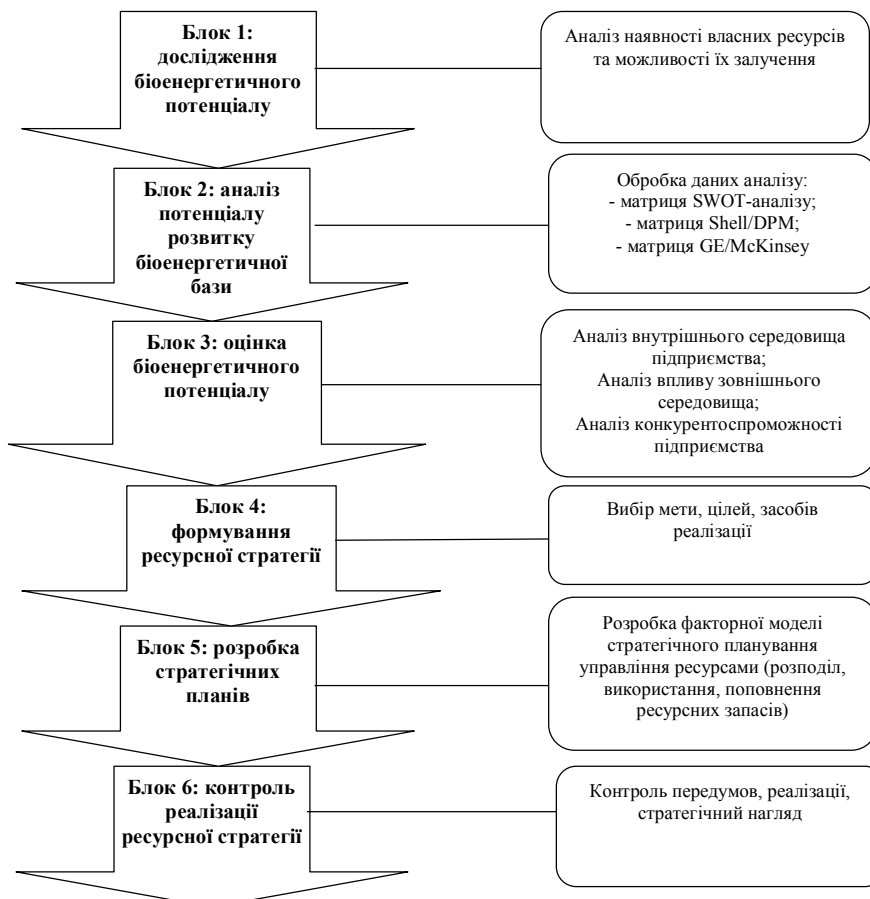

Рис. 3. Концептуальна модель стратегічного управління біоенергетичним потенціалом аграрного підприємства

В основу вказаної моделі покладено принцип декомпозиції ресурсної стратегії підприємства. При цьому в якості ресурсної стратегії розглянуто загальну координацію за ресурсним підходом стратегій організації, що має на

меті забезпечення раціонального розподілу ресурсів між напрямками діяльності і їх ефективного використання для найповнішого досягнення поставлених стратегічних цілей та отримання максимального ефекту синергії за рахунок ресурсної орієнтації загальної стратегії підприємства. Основу вибору ресурсної стратегії стосовно розвитку та мобілізації біоенергетичного потенціалу складають аналітичні методи ідентифікації відповідних можливостей підприємства та альтернативних варіантів розвитку.

В дослідженні обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства, в основу якого покладено принципи послідовності дій та поетапності контролю їх результатів з огляду на зміни зовнішнього середовища підприємства в частині динаміки цін на енергетичні ресурси виробництва для підвищення ефективності енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень в операційному менеджменті підприємства (рис. 4).

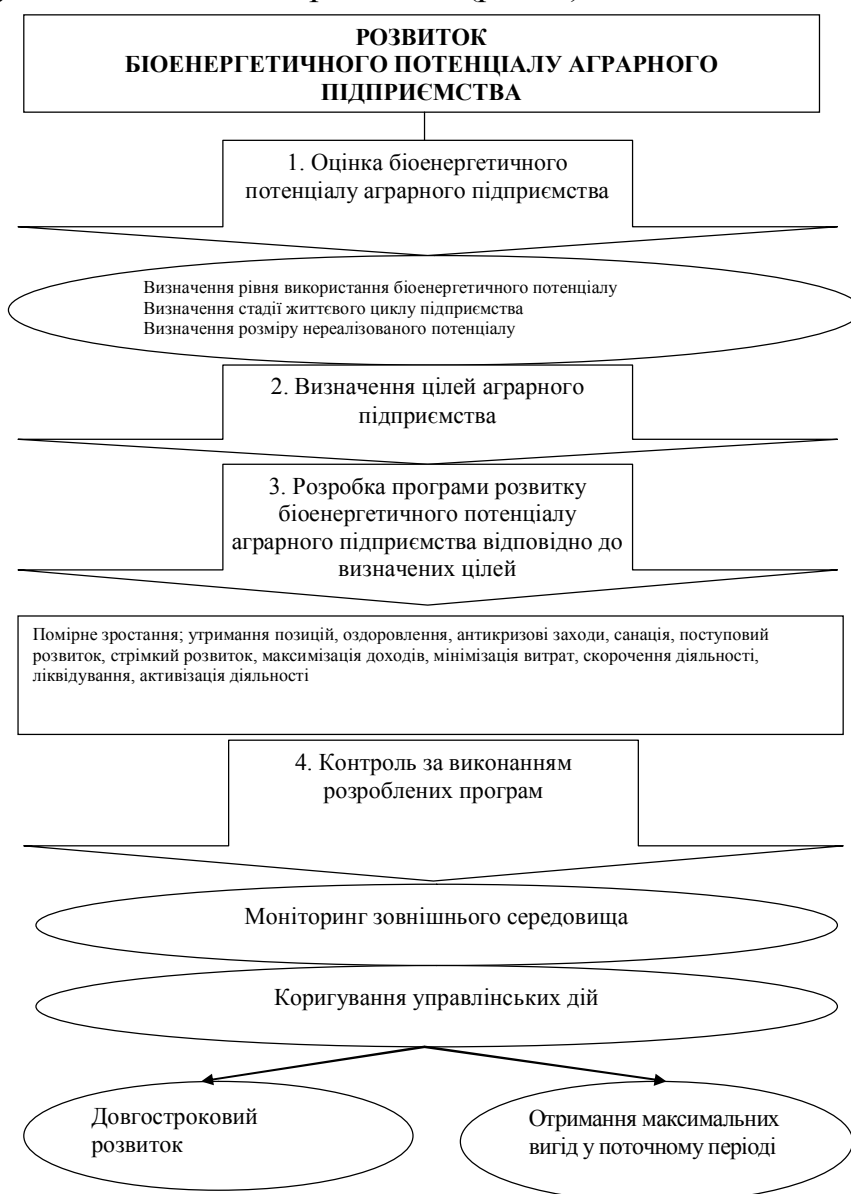

Рис. 4. Архітектура організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства

Використання представленого механізму в практиці діяльності аграрних підприємств опосередковує процес інтеграції в систему менеджменту підприємства прикладних підходів до здійснення управління біоенергетичним потенціалом, до складу яких в дослідженні віднесено системний, функціональний, інтеграційний, ситуаційний, структурний, цільовий, процесний, фрактальний.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і отримано нове вирішення важливого науково-практичного завдання обґрунтування організаційно-економічних засад розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. В дослідженні обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства, в основу якого покладено принципи послідовності дій та поетапності контролю їх результатів з огляду на зміни зовнішнього середовища підприємства в частині динаміки цін на енергетичні ресурси виробництва для підвищення ефективності енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень в операційному менеджменті підприємства. Імплементация вказаного механізму передбачає досягнення виваженості управлінських рішень, спрямованих на розвиток в аграрних підприємствах власних виробництв біопалива, заміщення традиційних видів енергетичних ресурсів відновлювальними, створення на цій основі стійких конкурентних переваг та підвищення рівнів економічної ефективності та безпечності основної діяльності.

2. Розробка та апробація методичного підходу щодо ідентифікації структурних та функціональних характеристик та особливостей біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств дозволила виявити тенденції розвитку виробництва та використання біоенергетичних ресурсів. При цьому були враховані такі характеристики аграрних підприємства, як їх товарна та галузева спеціалізація, рівень розвитку ресурсного та виробничого потенціалів. Обґрунтовано типологію функціональних складових біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств шляхом їх поділу на реалізований та невикористаний потенціал, а також потенціал розвитку. При цьому було враховано, що існуючий потенціал підприємства використовується не повністю. Це може бути зумовлено нестачею якогось структурного елементу – техніки, персоналу, матеріалів, у результаті чого буде обмежуватись прояв властивостей інших елементів. Реалізований потенціал являє існуючі можливості, які безпосередньо використовуються для досягнення певної мети. Нереалізований потенціал є частиною існуючого потенціалу, який на момент оцінки не використовується, що зумовлено внутрішніми або зовнішніми чинниками й існування якого доцільно лише як тимчасове становище, або як резерв. В свою чергу, потенціал розвитку може проявлятися як здатність

забезпечити додатковий прибуток за рахунок підвищення кількісних або якісних характеристик складових.

3. Визначено, що найбільш перспективним напрямом розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств є виробництво та використання у виробничо-технологічних процесах рослинництва та тваринництва біодизелю, отриманого з олії, так званих, енергетичних культур. Встановлено, що 1 га ріпаку, насіння якого використане на енергетичні потреби, забезпечує такий обсяг виробництва біопалива, якого вистачає на виконання технологічних процесів в рослинництві на площі 5-9 га. Тому в основу запропонованого методичного підходу покладена модельна ситуація, яка передбачає найбільш повне заміщення традиційних видів енергоресурсів біоенергетичними з урахуванням товарної та галузевої спеціалізації аграрних підприємств.

4. Встановлено, що основними видами паливних ресурсів біологічного походження є біоетанол, біодизель, біогаз та біоводень. При цьому основним атрибутом біоенергетичних ресурсів є їх відновлювальний характер, адже сировина для їх виробництва відтворюється в кожному виробничо-комерційному циклі створення продукції аграрного підприємства. Відповідно, обґрунтовано та апробовано методичний підхід до оцінки ступеня мобілізації біоенергетичного потенціалу та на економічну ефективність діяльності аграрних підприємств, застосування якого дозволило встановити доцільність використання процедур заміщення традиційних видів енергоресурсів біологічними для створення цінових конкурентних переваг продукції аграрних підприємств.

5. В дослідженні розвинуто типологію структурних складових виробничого потенціалу аграрного підприємства шляхом віднесення біоенергетичного потенціалу до функціональних потенціалів та його ідентифікації в якості значимої складової ресурсного потенціалу підприємства. При цьому дефініцію «біоенергетичний потенціал аграрного підприємства» доцільно розглядати як впорядковану сукупність можливостей підприємства щодо ефективного здійснення основної діяльності на засадах повноцінного відтворення біоенергетичних ресурсів за рахунок функціонування механізму енергетичного обміну в керованих виробничо-технологічних системах підприємства.

6. Обґрунтовано організаційні засади стратегічного планування розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств на основі обґрунтування концептуальної моделі стратегічного управління його формуванням та розвитком, інтегрованої в систему прикладних підходів до здійснення управління потенціалом, до складу яких віднесено системний, функціональний, інтеграційний, ситуаційний, структурний, цільовий, процесний, фрактальний. В основу вказаної моделі покладено принцип декомпозиції ресурсної стратегії підприємства. При цьому в якості ресурсної стратегії розглянуто загальну координацію за ресурсним підходом стратегій організації, що має на меті забезпечення раціонального розподілу ресурсів між напрямками діяльності і їх ефективного використання для найповнішого досягнення поставлених

стратегічних цілей та отримання максимального ефекту синергії за рахунок ресурсної орієнтації загальної стратегії підприємства. Основу вибору ресурсної стратегії стосовно розвитку та мобілізації біоенергетичного потенціалу складають аналітичні методи ідентифікації відповідних можливостей підприємства та альтернативних варіантів розвитку.

7. Визначено, що аграрні підприємства можуть виробляти дизельне біопаливо після збору врожаю олійних культур. При цьому вироблене дизельне біопаливо зберігається на складах для нафтопродуктів до настання весняних польових робіт. При зберіганні в закритих ємностях дизельне біопаливо не втрачає своїх властивостей упродовж року, на відміну від ріпакового зерна та олії. Ціни на дизельне паливо мінерального походження постійно зростають, особливо під дією сезонних факторів, проте, вартість біопалива власного виробництва залишається незмінною протягом одного виробничо-комерційного циклу, адже вироблене воно у попередньому періоді, що складає основу створення цінових конкурентних переваг основних видів продукції аграрного підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Колпаченко Н. М. Аналіз розвитку аграрного сектору Харківщини за 2008 рік та заходи, щодо підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / Н. М. Колпаченко // Збірник наукових праць / за ред. М.І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський: Буйницький О.А., 2009. - С. 50-53.

2. Колпаченко Н. М. Тенденції розвитку ринку біопалива в Україні і світі / Н. М. Колпаченко // «Новітні технології вирощування сільськогосподарських культур»: Збірник наукових праць Випуск 14: Київ: ІБКЦБ, 2012. - С. 551 – 554.

3. Колпаченко Н. М. Перспективи виробництва біоетанолу в Україні / Н. М. Колпаченко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 138. – Харків: ХНТУСГ. – 2013. – С. 151-156.

4. Колпаченко Н. М. Розвиток біопаливної галузі, як шлях подолання енергетичної залежності / Н. М. Колпаченко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. Вип. 162. – Харків: ХНТУСГ – 2015. – С. 181-188.

5. Колпаченко Н. М. Конкурентні переваги аграрних підприємств: маркетинговий аспект / Н. М. Колпаченко, О. В. Мандич // «Системи забезпечення управління підприємством: сучасний стан та перспективи розвитку»: Збірник наукових праць. - Харків: ХІБМ. – 2016. – С. 77-83. (авторський внесок полягає в розробці пропозицій щодо створення конкурентних переваг за рахунок підвищення енергетичної ефективності аграрних підприємств)

Статті у зарубіжних виданнях та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз

6. Kolpachenko N., Bio-Energy Potential of Agricultural Enterprises Development / N. Kolpachenko // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe*. – № 10 (26). – Vol. 3. – 2017. – P.59-64.

В інших виданнях

7. Колпаченко Н.М. Основні тенденції ринку зернових культур у Харківській області / Н.М. Колпаченко // «Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн: стан, проблеми, перспективи»: матеріали III Міжнародного форуму молодих вчених (15-16 травня 2008 року). Т. 2. – Харків: ХНТУСГ, 2008. – С. 204-206.

8. Колпаченко Н.М. Зайнятість та заробітна плата сільгоспвиробників Харківщини / Н.М. Колпаченко // «Перспективи економічної науки та практики в умовах світових трансформацій»: Збірник матеріалів міжнародної Internet-конференції. – Миколаїв: НУК, 2009. - С.35-37.

9. Колпаченко Н.М. Розвиток ринку зернового виробництва в Харківській області / Н.М. Колпаченко // «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»: Матеріали IV Міжнародного форуму молодих вчених (12 травня 2010 року). Т. 1. – Харків: ХНТУСГ - 2010. - С. 103-105.

10. Колпаченко Н.М. Ефективність виробництва ріпаку в сільськогосподарських підприємствах Харківської області / Н.М. Колпаченко // «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (8-22 листопада 2010 року). Т.1. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – С. 180-182.

11. Колпаченко Н.М. Сутність біоенергетичного потенціалу та необхідність розвитку альтернативних джерел енергії / Н.М. Колпаченко // «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (20-30 травня 2011 року) Т. 1. – Харків: ХНТУСГ, 2011. – С. 226-229.

12. Колпаченко Н.Н. О необходимости внедрения возобновляемых источников энергии в Украине / Н.Н. Колпаченко // *Инновационные пути развития АПК на современном этапе: Материалы XVI международной научно-производственной конференции (14 – 16 мая 2012 года)* ФГБОУ ВПО «Белгородская государственная сельскохозяйственная академия им. В.Я. Горина». – С. 68.

13. Колпаченко Н.М. Біоетанол – сучасний стан та перспективи розвитку в Україні / Н.М. Колпаченко // «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи»: матеріали IV Міжнародної науково-практичної Інтернет- конференції (3 – 10 квітня 2013 року). – Харків: ХНТУСГ, – 2013. – С. 192-196.

14. Колпаченко Н.М. Розвиток сировинної бази для виробництва біопалива / Н.М. Колпаченко // «Ринкова трансформація економіки: стан,

проблеми, перспективи»: VI Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція (8-10 квітня 2015 року). – Харків: ХНТУСГ, 2015. – С. 65-68.

15. Колпаченко Н.М. Біоенергетичний потенціал в системі потенціалів аграрного підприємства / Н.М. Колпаченко // Сучасний аграрний менеджмент: теорія, методологія, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Суми: СНАУ, 2017. – С. 203-205.

АНОТАЦІЯ

Колпаченко Н. М. Організаційно-економічні засади розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, 2017.

Дисертація присвячена теоретично-методичному обґрунтуванню та практичному опрацюванню організаційно-економічних засад розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. В роботі визначено місце та роль біоенергетичного потенціалу в структурі економічного потенціалу аграрних підприємств. Ідентифіковані структурні та функціональні характеристики біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. Розроблено та апробовано методичні підходи до оцінки біоенергетичного потенціалу та економічної ефективності його використання. Ідентифіковано структурно-динамічні тенденції використання біопалива у аграрному виробництві в Україні та світі. Виконано оцінку впливу ступеня мобілізації біоенергетичного потенціалу на економічну ефективність діяльності аграрних підприємств. Виявлено тенденції реалізації енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень аграрними підприємствами. Визначено організаційні засади стратегічного планування розвитку біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. Обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрних підприємств. Окреслено процедури ефективної мобілізації компонент біоенергетичного потенціалу. Обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління розвитком біоенергетичного потенціалу аграрного підприємства, в основу якого покладено принципи послідовності дій та поетапності контролю їх результатів з огляду на зміни зовнішнього середовища підприємства в частині динаміки цін на енергетичні ресурси виробництва для підвищення ефективності енергоефективних виробничо-технологічних та організаційно-управлінських рішень в операційному менеджменті підприємства. Розвинуто типологію структурних складових виробничого потенціалу аграрного підприємства шляхом обґрунтування віднесення біоенергетичного потенціалу до функціональних потенціалів та його ідентифікації в якості значимої складової ресурсного потенціалу підприємства та визначення його внутрішньої структури на основі виокремлення реалізованого та нереалізованого потенціалів, а також потенціалу розвитку.

Ключові слова: біоенергетичний потенціал, організаційно-економічний механізм, біопаливо, енергетичні культури, підприємство, ефективність.

АННОТАЦИЯ

Колпаченко Н. Н. Организационно-экономические принципы развития биоэнергетического потенциала аграрных предприятий. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени Петра Василенко, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена теоретико-методическому обоснованию и практической проработке организационно-экономических основ развития биоэнергетического потенциала аграрных предприятий. В работе определено место и роль биоэнергетического потенциала в структуре экономического потенциала аграрных предприятий. Идентифицированы структурные и функциональные характеристики биоэнергетического потенциала аграрных предприятий. Разработана и апробирована методические подходы к оценке биоэнергетического потенциала и экономической эффективности его использования. Идентифицировано структурно-динамические тенденции использования биотоплива в аграрном производстве в Украине и мире. Выполнена оценка влияния степени мобилизации биоэнергетического потенциала на экономическую эффективность деятельности аграрных предприятий. Выявлены тенденции реализации энергоэффективных производственно-технологических и организационно-управленческих решений аграрными предприятиями. Определены организационные основы стратегического планирования развития биоэнергетического потенциала аграрных предприятий. Обоснованы концептуальные основы построения организационно-экономического механизма управления развитием биоэнергетического потенциала аграрных предприятий. Определены процедуры эффективной мобилизации компонент биоэнергетического потенциала. Обоснованы концептуальные основы построения организационно-экономического механизма управления развитием биоэнергетического потенциала аграрного предприятия, в основу которого положены принципы последовательности действий и поэтапности контроля их результатов с учетом изменения внешней среды предприятия в части динамики цен на энергетические ресурсы производства для повышения эффективности энергоэффективных производственно-технологических и организационно-управленческих решений в операционном менеджменте предприятия. Развито типологию структурных составляющих производственного потенциала аграрного предприятия путем обоснования отнесения биоэнергетического потенциала в функциональных потенциалов и его идентификации в качестве значимой составляющей ресурсного потенциала предприятия и определение его внутренней структуры на основе выделения реализованного и нереализованного потенциалов, а также потенциала развития. Получили

развитие организационные основы стратегического планирования развития биоэнергетического потенциала аграрных предприятий на основе обоснования концептуальной модели стратегического управления его формированием и развитием, интегрированной в систему прикладных подходов к осуществлению управления потенциалом, в состав которых отнесено системный, функциональный, интеграционный, ситуационный, структурный, целевой, процессный, фрактальный. Обоснована формализация процедур эффективной мобилизации компонент биоэнергетического потенциала на основе типизации стратегических и тактических управленческих решений в сфере управления указанным потенциалом аграрных предприятий.

Ключевые слова: биоэнергетический потенциал, организационно-экономический механизм, биотопливо, энергетические культуры, предприятие, эффективность.

ABSTRACT

Kolpachenko N. M., Organizational and Economic Principles of Agricultural Enterprises Bio-Energy Potential Development. - On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.04 - Economics and Management of Enterprises (by Types of Economic Activity). - Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv, 2017.

The dissertation is devoted to theoretical and methodological substantiation and practical elaboration of organizational and economic principles of development of bioenergy potential of agrarian enterprises. The work determines the place and role of bioenergy potential in the structure of economic potential of agrarian enterprises. Identified structural and functional characteristics of bioenergy potential of agrarian enterprises. Methodical approaches to assessing bioenergy potential and its cost-effective use have been developed and tested. Structural-dynamic tendencies of biofuel use in agrarian production in Ukraine and in the world have been identified. An estimation of the influence of the degree of mobilization of bioenergy potential on the economic efficiency of agrarian enterprises activity is performed. The tendencies of the implementation of energy efficient production-technological and organizational-managerial decisions by agrarian enterprises are revealed. The organizational principles of strategic planning for the development of bioenergy potential of agrarian enterprises are determined. The conceptual principles of construction of organizational and economic mechanism for managing the development of bioenergy potential of agrarian enterprises are substantiated. The procedure of efficient mobilization of components of bioenergy potential is outlined. The conceptual principles of construction of the organizational and economic mechanism for managing the development of the bioenergy potential of the agrarian enterprise, based on the principles of the sequence of actions and the step-by-step control of their results, are based on changes in the external environment of the enterprise in terms of the dynamics of prices for energy resources of production to increase the efficiency of energy-efficient production-technological and organizational and managerial decisions in the operational management of the enterprise. The typology of structural components of the agricultural potential of the

agrarian enterprise is developed by substantiating the attribution of bioenergy potential to functional potentials and its identification as a significant component of the resource potential of the enterprise and the definition of its internal structure on the basis of the isolation of the realized and unrealized potential, as well as the development potential.

Key words: Bio-Energy Potential, Organizational and Economic Mechanism, Bio-Fuel, Energy-crops, Enterprise, Effectiveness.

Підписано до друку 28 вересня 2017 р. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,9 обл.-вид.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 335

Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс»
Свідоцтво суб'єкта виробничої справи:
серія ДК № 4666 від 18.12.2013 р.
61052, Україна, м. Харків, вул. Ярославська, 11
(057) 754-49-42

Надруковано у ТОВ «Смугаста типографія»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевського, 28а.

«Zebrine printing office» Ltd